

بسم تعالی

در ظل توجنات حضرت بقیة الله العظمی
این صحیف شریف که بر اساس تعابیر و زینبوی
رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیه الله العظمی خاتمی تبار العالی
و تحقیقات گسترده و در زمینه کتابت و نگارش قرآن کریم تهیه شده است
به عموم علاقمندان کلام وحی تقدیم می گردد.
مرکز نشر و توزیع قرآن مجید اسلامی ایران

سورة الفاتحة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ١
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ ٣ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤ إِيَّاكَ
نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥ اهْدِنَا
الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦ صِرَاطَ الَّذِينَ
أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ
وَلَا الضَّالِّينَ ٧

۱- سوره فاتحه

(سرآغازنامه آسمانی)

فرو آمده در مکه، دارای ۷ نشانه

- به نام خداوند مهرگسترده مهربان ①
سپاس و ستایش، همه، خدای را که پروردگار
جهانیاں است ② آن مهرگسترده مهربان ③
و به دست دارنده روز پاداش و کیفر ④ پس
تنها تو را می پرسیم و تنها از تو یاری
می جویم ⑤ / ینک به راه راست راهمان
بنما ⑥ راه کسانی که بر آنان نیکویی
کرده ای، که نه خشم تو بر آنان رفته است و
نه گمراه هستند ⑦

سورة البقرة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَىكَ الْكِتَابَ لِازْيَبِ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ ۝ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۝ وَالَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ
وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى
مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

۲- سوره بقره
(ماده گاو بنی اسرائیل)

فرود آمده در مدینه، دارای ۲۸۶ نشانه

به نام خداوند مهرگسترده مهربان

الف، لام، میم ۱ این نام بی هیچ گمانی همان
نامه آسمانی است^۱ که برای راهنمایی پارسایان فرود
آمده است ۲ آنان که به جهان ناپیدا باور
می آورند و نماز برپای می دارند و از آنچه
روزشان کرده ایم بخشش می کنند ۳ آنان که
بدانچه بر تو فرود آمده و آنچه پیش از تو فرود
آمده می گروند و به واپسین زندگی باوری ناب^۴
دارند ۴ اینان از سوی پروردگارشان بر راهی
راست هستند^۵ و رستگار نیز تنها هم ایشانند

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
 لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى
 أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
 مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾
 يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ
 وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا
 وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ
 لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ أَلَا
 إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ
 ءَامِنُوا كَمَا ءَامَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا ءَامَنَ السُّفَهَاءُ
 أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا
 الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيْطَانِهِمْ قَالُوا إِنَّا
 مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ
 فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ
 بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

اما آنان که ناباوری می کنند، یکسان است بر آنان که بیمشان بدهی یا بیمشان ندهی، باور نمی آورند ﴿۶﴾ خدا بر دلها و گوش های آنان مهر نهاده است. بر دیدگان آنان پرده ای است و برای آنان شکنجه ای بزرگ آماده گردیده است ﴿۷﴾ برخی از این مردمان ناباور می گویند: ما به خدا و واپسین روز هستی باور آورده ایم، هر چند باور نیاورده اند ﴿۸﴾ به پندار خود با خدا و کسانی که گرویده اند نیرنگ می بازند؛ هر چند جز با خویشتن نیرنگ نبازند، اما در نمی یابند ﴿۹﴾ در دل های ایشان گونه ای بیماری است، پس خدا نیز بر آن بیماری بیفزاید و به سزای آنکه پیوسته دروغ می گویند، شکنجه ای دردناک برای آنان آماده کرده است ﴿۱۰﴾ به اینان چون بگویند: در زمین تباه کاری مکنید. می گویند: بی شک ما نیک کرداریم ﴿۱۱﴾ بدانید که آنان تباه کارند، اما در نمی یابند ﴿۱۲﴾ به ایشان چون بگویند: بیاید شمانیز همچون مردمان دیگر به این آیین بگروید، می گویند: آیا چونانکه بی خردان گرویده اند، ما نیز بگرویم؟ بدانید که آنان خود بی خردند، اما نمی دانند ﴿۱۳﴾ اینان هر گاه با کسانی که گرویده اند، رویاروی می شوند، می گویند: ما گرویده ایم. اما چون با اهریمنان آدمی روی خود تنها می شوند، می گویند: ما با شما ایم؛ جز این نیست که ما آنان را به ریشخند گرفته ایم ﴿۱۴﴾ خداوند ایشان را به ریشخند می گیرد و زمانی دراز رهایشان می کند تا در سرکشی خود سرگردان بمانند ﴿۱۵﴾ اینان کسانی هستند که گمراهی را به بهای از دست دادن راه یابی خریده اند. پس این داد و ستدشان سود نکند و راه یاب نشوند ﴿۱۶﴾

G یادداشت ویراستار ارجمند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در شبی از اردیبهشت ماه سال هزار و سیصد و هفتاد و هشت خورشیدی، دوست فرهیخته و بسیار متدین جناب آقای کمال‌الدین غراب به حسن نظر خویش و نه به شایستگی این بنده، گزارشی از اقدام خود در ترجمه کلام‌الله مجید را دادند. «چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی!» و چون گوش دل به سخنان ایشان سپردم در پاسخ عرض کردم «توکل علی‌الحی‌الذی لایموت» و افزودم که «نیت خیر مگردان که مبارک فالی است» و پس از آن به مدت چهارده سال گاهگاه این بنده را در خور ریزنی می‌دید و در راستای گزینش واژگان به گونه‌ای که به مفهوم واژه قرآنی نزدیک باشد و خدای ناخواسته ناهمگونی نباشد به ریزنی می‌نشستیم. نمی‌دانم می‌توان این کار را ویراستاری نامید؟ یا بهره‌گیری من از کوشش‌های جان‌فرومای مترجم گرانسنگ؟ به هر حال اینک خدای را سخت سپاسگزارم و حضرت ختمی مرتبت را منت‌دار که کار به نتیجه رسیده است و امید می‌رود که به زیور چاپ و نشر آراسته گردد. آنچه که نازنین دوست در مورد چگونگی کار مرقوم فرموده‌اند همگی راست و حقیقت است؛ به جز اظهار لطف ایشان نسبت به این بنده که از سرچشمه عواطف پاکیزه ایشان صادر شده است و تقاضا دارم سخن از ویراستاری نفرمایند که ایشان نیازی به ویراستار ندارند: «تو زیبارو چنان خوبی که زیورها بیارایی». خدایش توفیق بیشتر ارزانی فرماید!

بنده درگاه نبوی، محمود مهدوی دامغانی

G یادداشت مترجم F

باسمه تعالی

ویژگی‌های ترجمه ادبی و زیباشناسانه قرآن کریم

الف. ترجمه ادبی و زیباشناسانه قرآن کریم، چنانکه از نامش پیداست، کوششی است برای بازنمودن معانی و مفاهیم آیات قرآن بر پایه ویژگی‌های ادبی و زیباشناختی زبان فارسی، به‌ویژه در میان جوانان و اهل ادب و شعر؛ تا مفاهیم قرآنی در قالبی شایسته وحی الهی بازنموده شوند. برای دست‌یافتن به این مهم چند نکته رعایت و اعمال شده است.

۱. کوشش در آشکارساختن پیوستگی میان معانی آیات در گروه‌های معنایی وابسته. این کار، گاه با اضافه کردن حرف یا کلمه، یا حذف حرف یا کلمه، و بعضاً توضیحات کوتاهی در میان آیات، صورت گرفته است، به شرط آنکه این حذف و اضافات، خلل و آسیبی به معنا وارد نکند.

۲. کاربرد بیشترین واژگان و ساختارهای ویژه زبان فارسی برای بیان مفاهیم در زبان معیار (طرز گفتاری که مردم امروزه با آن سخن می‌گویند)، تا آنجا که به کار زیباسازی آیات کمک کند و به شرط آنکه معنا را از صراحت نیندازد و یا پیچیده، غامض و دیرپاب نسازد.

۳. کوشش در جهت حفظ و انتقال بار روانشناختی آیات با استفاده از ساختارهای معادل و مناسب در زبان فارسی.

ب. از ویژگی‌های دیگر این ترجمه استفاده از واژگان فارسی برای القاء معانی کلیدی و ایدئولوژیک، مانند: ایمان (گرویدن، باور یافتن، باور آوردن)، کفر (ناباوری، ناسپاسی)، شرک (انباز گرفتن با خدا)، نفاق (دورویی) و غیره است.

این کار به دو منظور صورت گرفته است:

۱. تازگی بخشیدن به این معانی برای مخاطب فارسی‌زبان، به‌همانگونه که برای نخستین بار در برابر ذهن و اندیشه عرب بدوی نموده می‌شد و برای وی تازگی و جذابیت داشت و در جانش می‌نشست.

۲. به‌منظور دور کردن ذهنیت مخاطب از داوری‌های مثبت و منفی که به‌محض شنیدن این واژگان در ذهن او پدیدار می‌شوند؛ داوری‌هایی که طی قرن‌ها تفسیر از این واژگان، برجسته و ممتاز شده‌اند چنانکه گویی به این واژگان چسبیده‌اند و وی را از تمرکز بر روی

معانی آیه باز می‌دارند و مانع از درک صریح وی از آن می‌شوند.

ج. مبتنی ساختن بخش‌هایی از ترجمه بر توضیحات و استدلال‌های علمی در پاره‌ای از معانی و مفاهیم قرآنی که میان مفسران و مترجمان بر سر آن‌ها اختلاف نظر وجود دارد؛ به‌منظور آشناساختن اهل فن در حین مطالعه با مبنای ترجمه در موارد اختلافی. این توضیحات و استدلال‌ها به‌ندرت از ناحیه مترجم و ویراستار ارجمند هستند و بیشتر آن‌ها بر پایه مهم‌ترین تفاسیر در عالم تشیع و تسنن صورت گرفته است.

د. تفاسیری که مبنای این ترجمه قرار گرفته‌اند نیز به تدریج و در طی ۱۷ سال - که مدت زمانی است که صرف این ترجمه شده است - انتخاب شده‌اند. کار این ترجمه ابتدا به کمک تفاسیر معاصر صورت می‌گرفت. ولی به تدریج این آگاهی حاصل شد که نخستین و مهمترین تفسیر عقلی در جهان شیعه - که آبخشور تقریباً همه تفاسیر بعد از خویش بوده است - تفسیر التبیان شیخ طوسی است و بعد از آن مجمع البیان طبرسی و سپس روض الجنان ابوالفتح رازی قرار گرفته‌اند. در عالم تسنن نخست باید از الکشاف زمخشری نام برد که طبرسی بازنویسی آن را تحت عنوان جوامع الجامع عرضه داشته و خود در مقدمه آن به این نکته اشاره کرده است و علامه طباطبایی در جابجای المیزان به آن استناد جسته است. از این رو بیشتر توضیحات مترجم در پی‌نوشت‌ها مستند به این چهار تفسیر بزرگ شده است. روشن است که این سخن به این معنا نیست که چشم مترجم بر روی تفاسیر دیگر بسته بوده است. مهمترین تفاسیر معاصر در شیعه (مانند المیزان، تفسیر نمونه) و سنی (مانند تفسیر روح المعانی آلوسی) نیز همواره مد نظر بوده‌اند. در بسیاری از مواضع به‌ویژه موضعی که شیخ طوسی ساکت بوده یا تفسیر وی شاذ و نادر محسوب می‌شده و مخالف آراء پذیرفته شده نزد اکثریت بوده است، و تفاسیر نامبرده دیگر نیز سکوت اختیار کرده بودند، از آراء مفسران دیگر، به‌ویژه مفسران معاصر بهره گرفته شده است.

بررسی واژگانی آیات نیز مبتنی بر مهمترین کتاب‌های لغت و تفاسیر فوق‌الذکر بوده است.

ه. این ترجمه با یکایک ترجمه‌های صحیح‌تر و معروف‌تر معاصر، چه در لغات و چه در آیات، مقابله شده است.

مهمترین ترجمه‌هایی که ترجمه حاضر در اکثر موارد با آن‌ها مقابله شده است عبارتند از: ترجمه مجتبیوی، ترجمه آیتی، ترجمه رضایی و همکاران، ترجمه فولادوند، ترجمه پاینده، ترجمه مصباح‌زاده، ترجمه معزی، ترجمه رهنما، ترجمه استادولی، ترجمه گرمارودی و ترجمه ارائه‌شده در تفسیر نمونه؛ ترجمه‌های دیگر معاصر مانند ترجمه قمشه‌ای، ترجمه خرمشاهی، ترجمه جلال‌الدین فارسی، ترجمه خانی و ریاضی در بیان السعاده، ترجمه قرشی در تفسیر احسن‌الحديث، ترجمه خواجوی، ترجمه صفارزاده، ترجمه بهرامپور، ترجمه مرحوم طالقانی در پرتوی از قرآن

(به‌ویژه برای سوره‌های بقره، آل عمران، نساء و جزء سی‌ام) و سایر ترجمه‌هایی که در عصر حاضر ارائه شده‌اند، در موارد متعددی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند.

ترجمه‌های قدیمی زیر نیز هنگام ترجمه، پیش رو قرار داشته‌اند. ترجمه طبری (در تفسیر طبری)، ترجمه میبدی (در کشف‌الاسرار)، ترجمه ابوالفتح (در روض‌الجنان)، ترجمه اسفراینی (در تاج‌التراجم)، ترجمه نسفی (در تفسیر نسفی)، ترجمه‌ای از قرن دهم هجری، ترجمه معروف به ترجمه قرآن ری، و ترجمه دهلوی.

و. کوشش شده است این ترجمه حتی الامکان تهی از اشتباه در انتقال معنای ظاهری آیات باشد و با تفاسیر و ترجمه‌های صحیح‌تر همخوانی داشته باشد و از اشتباهاتی که سهواً یا بر اثر برداشت نادرست از آن‌ها وارد شده است، مصون بماند. هرچند این ادعایی گزاف به نظر می‌رسد. در اینجا باید از حدود ۱۴ سال همراهی، همدلی، هم‌اندیشی و بیشتر از همه راهنمایی‌های ویراستار ارجمند، جناب آقای دکتر محمود مهدوی دامغانی که از برجسته‌ترین مؤلفان و مترجمان ایران در تاریخ و فرهنگ اسلامی، و از عمیق‌ترین افراد در مطالعات قرآنی به‌شمار می‌روند، یاد کنم که موجبات این ادعا را برای مترجم فراهم آورده است.

ز. از جناب آقای دکتر سید علی اکبر شمسیان ریاست محترم سازمان جهاددانشگاهی خراسان رضوی نیز باید یاد کنم و سپاس بی‌کران خود را به محضر ایشان تقدیم دارم که انجام این مهم به‌دست این بنده وامدار حمایت‌های بی‌دریغ ایشان است. بی‌تردید اگر حمایت‌های بزرگوارانه ایشان نمی‌بود معلوم نبود که کار این ترجمه به سامان کنونی برسد. سپاس خود را همچنین به پیشگاه جناب آقای مهندس علیرضا حاتمی معاون محترم فرهنگی این سازمان به‌خاطر توصیه‌ها و راهنمایی‌های ارزنده ایشان تقدیم می‌دارم.

از دوست و همکار ارجمندم جناب آقای مهدی شریفی نیز لازم است یاد کنم و سپاس‌گزارم که تشویق‌های پیوسته ایشان عزم و انگیزه مرا در این کار دوچندان می‌کرد. منت‌دار دوست فرهیخته دیگرم جناب آقای دکتر سلمان ساکت نیز هستم که چندین سال صبورانه و با حوصله ترجمه‌های مرا می‌خواند و راهنمایی‌های ارزنده‌ای را ارائه می‌کرد. شایسته است که از نظارت‌ها و تحریض‌های همسرم خانم دکتر مهین قربان صباغ نیز یاد کنم و سپاس‌گزارم که با استواری تمام در پیچاپیچ این راه بی‌نهایت، مرا همراهی می‌کرد.

المنة لله

کمال‌الدین غراب

۲۸/آبان/۱۳۹۴ شمسی

۷/صفر/۱۴۳۷ قمری

G کتاب نامه F

در طول حدود هفده سال اشتغال این بنده به ترجمه قرآن - که منت بزرگ باری تعالی بود بر زندگی اینجانب و خانواده‌ام - آثار بسیاری را در زمینه ترجمه، تفسیر، لغت، وجوه و معانی قرآن، و نیز آثار ادبی مرتبط را یافتم و مطالعه کردم و بعضی را از نظر گذراندم و از پاره‌ای، بهره‌های بسیار بردم. از میان آن‌ها آثار زیر احتمالاً تأثیر بیشتری در ترجمه و پی‌نوشت‌های آن داشته‌اند. بسیاری از مترجمان قرآن، مفسران و نویسندگان حوزه قرآن پژوهی هستند که نام آن‌ها و اثرشان از یاد این بنده رفته و یا به دلیل رجوع اندک و گه گاهی به آن‌ها از ذکر آن‌ها خودداری شده است، ولی به هر حال در پیدایش این ترجمه تأثیر داشته‌اند. بی‌تردید هر ترجمه نوینی از قرآن و امدار ترجمه‌ها و تفسیرهای پیش از خود است و بدون تکیه بر آن‌ها و استفاده مستقیم و یا غیر مستقیم از آن‌ها امکان عرضه ندارد. اینجانب به سهم خود از همه کسانی که پیش از این حقیر به کار ترجمه، تفسیر، تحقیق و توضیح آیات الهی پرداخته‌اند سپاسگزاری می‌کنم و خود را و امدار زحمات ایشان می‌دانم. ذیلاً بخشی از آثاری را که در سال‌های اخیر در دسترسم بوده و مورد رجوع قرار گرفته‌اند یاد می‌کنم و پوزش و سپاس خود را به پیشگاه همه آنان که از قلم افتاده‌اند عرضه می‌دارم (در فهرست زیر از ذکر مشخصات تعدادی از فرهنگ‌ها و لغت‌نامه‌های مشهور که لاجرم مورد رجوع هر مترجم و مؤلفی هست، نیز خودداری شده است).

آلوسی، سید محمود (م ۱۲۷۰ ق). *روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم*، تحقیق علی عبدالباری عطیة، دارالکتب العلمیة، بیروت، ۱۴۱۵ ق.

آیتی، عبدالمحمد. *ترجمه قرآن*، انتشارات سروش، تهران، ۱۳۷۴ ش.

ابن قتیبة، عبدالله بن مسلم (قرن سوم). *غریب القرآن ابن قتیبة*، بی تا.

ابن منظور، محمد بن مکرم (قرن هفتم). *لسان العرب*، دار صادر، بیروت، ۱۴۱۴ ق.

ابن هانم، شهاب الدین احمد بن محمد. *التبیان فی تفسیر غریب القرآن*، دار الغرب الإسلامی، بیروت، ۱۴۲۳ ق.

ابوالبقاء العکبری، عبدالله بن الحسین بن عبدالله (۵۳۸-۶۱۶ هـ ق). *املاء ما من به الرحمن من وجوه الاعراب و القرائات القرآن*.

ابوالفتوح رازی، حسین بن علی (قرن ششم). *روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن*، دکتر محمدجعفر

یاحقی - دکتر محمد مهدی ناصح، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۴۰۸ ق.

ابوعبیده عمر بن مثنی (قرن سوم). *مجاز القرآن*، تحقیق محمد فواد سرگین، مکتبة الخانجی، قاهره، ۱۳۸۱ ق.

ارفع، سید کاظم. *ترجمه قرآن*، مؤسسه تحقیقاتی و انتشاراتی فیض کاشانی، تهران، ۱۳۸۱ ش.

استادولی، حسین. *ترجمه قرآن*، محراب قلم، تهران، ۱۳۸۹ ش.

اسفراینی، ابوالمظفر شاهفور بن طاهر (قرن پنجم). *تاج التراجم فی تفسیر القرآن للاعاجم*، تحقیق نجیب مایل هروی و علی اکبر الهی خراسانی، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۵ ش.

الهی قمشهای، مهدی. *ترجمه قرآن*، انتشارات فاطمة الزهراء، چاپ دوم، قم، ۱۳۸۰ ش.

برهان، محمدحسین بن خلف تبریزی متخلص به برهان. *برهان قاطع*، به اهتمام دکتر محمد معین، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۶۳ ش.

بلخی، مقاتل بن سلیمان (قرن دوم). *تفسیر مقاتل بن سلیمان*، تحقیق عبدالله محمود شحاته. دار احیاء التراث، بیروت، ۱۴۲۳ ق.

بهرامپور، ابوالفضل. *ترجمه قرآن*، انتشارات هجرت، قم، ۱۳۸۳ ش.

پاینده، ابوالقاسم. *ترجمه قرآن*.

پورجوادی، کاظم. *ترجمه قرآن*، ویراستار بهاءالدین خرمشاهی، بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، تهران، ۱۴۱۴ ق.

ترجمه قرآن (دهم هجری)، تحقیق دکتر علی رواقی، تهران، ۱۳۸۴ ش.

ترجمه قرآن (قرآن ری) نسخه مورخ ۵۵۶ ق، به کوشش دکتر محمدجعفر یاحقی، موسسه فرهنگی شهید محمد رواقی، مشهد، ۱۳۶۴ ش.

ترجمه تفسیر طبری (قرن چهارم)، تحقیق حبیب یغمایی، انتشارات توس، چاپ دوم، تهران، ۱۳۵۶ ش.

تفسیر شفقشی. به اهتمام و تصحیح محمدجعفر یاحقی، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، تهران، ۱۳۵۵ ش.

جعفری، عباس. *فرهنگ بزرگ گیتاشناسی*، سازمان جغرافیا و گیتاشناسی، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۶ ش.

حسابی، دکتر محمود. *فرهنگ حسابی*، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دانشگاه صنعتی امیر کبیر واحد نقرش، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۳ ش.

حقی بروسوی، اسماعیل (قرن دوازدهم). *تفسیر روح البیان*، دارالفکر، بیروت، بی تا.

خرمشاهی، بهاءالدین. *دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی*، انتشارات دوستان و انتشارات ناهید. تهران، ۱۳۷۷ ش.

خرمشاهی، بهاءالدین. *قرآن پژوهی*، انتشارات ناهید، چاپ سوم. تهران، ۱۳۷۶ ش.

خرمشاهی، بهاءالدین. *ترجمه قرآن همراه با توضیحات و واژه نامه*، چاپ سوم، انتشارات جامی و انتشارات نیلوفر، تهران، ۱۳۷۶ ش.

خواجوی، محمد. *ترجمه قرآن*، انتشارات مولی، تهران، ۱۴۱۰ ق.

دهلوی، شاه ولی الله. *ترجمه قرآن*، عبدالغفور عبدالحق بلوچ و شیخ محمدعلی، مدینه، ۱۴۱۷ ق.

ذکاوتی فراگزلو، علیرضا. *ترجمه اسباب النزول*، نشر نی، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۳ ش.

راغب اصفهانی، حسین بن محمد (قرن ششم). *المفردات فی غریب القرآن*، تحقیق: صفوان عدنان داودی، دارالعلم الدار الشامیه، بیروت، ۱۴۱۲ ق.

رامیار، دکتر محمود. *تاریخ قرآن*، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۲ ش.

رجایی بخارایی، دکتر احمدعلی. *فرهنگ لغات قرآن خطی آستان قدس رضوی*، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران، ۱۳۶۳.

رشیدالدین میبدی، احمد بن ابی سعد (قرن ششم). *کشف الأسرار و عدة الأبرار*، تحقیق علی اصغر حکمت، انتشارات امیرکبیر، چاپ پنجم، تهران، ۱۳۷۱ ش.

رضایی اصفهانی، محمدعلی و همکاران. ترجمه قرآن. مؤسسه تحقیقاتی فرهنگی دارالذکر، قم، ۱۳۸۳ ش. رهنما، زین العابدین. ترجمه و تفسیر رهنما، انتشارات کیهان، تهران، ۱۳۴۶ ش.

زمخشری، محمود (قرن ششم). الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل، دارالکتاب العربی، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۰۷ ق.

سادات ناصری، دکتر سیدحسن؛ منوچهر دانش‌پژوه. هزار سال تفسیر فارسی، نشر البرز، تهران، ۱۳۶۹ ش.

سلطانعلیشاه، سلطانمحمد گنابادی. بیان السعادة فی مقامات العبادة، ترجمه رضا خانی و حشمت‌الله ریاضی. انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران، ۱۳۷۲ ش.

سمرقندی، نصر بن محمد بن احمد (قرن چهارم). بحر العلوم، بی تا.

سورآبادی، ابوبکر عتیق بن محمد (قرن پنجم). تفسیر سورآبادی، علی اکبر سعیدی سیرجانی، فرهنگ نشر نو، تهران، ۱۳۸۰ ش.

سید رضی، ابوالحسن محمد بن حسین (م ۴۰۶ ه.ق). تلخیص البیان عن مجازات القرآن، بی تا.

سید رضی، ابوالحسن محمد بن حسین (م ۴۰۶ ه.ق). حقائق التاویل فی مشابه التنزیل، شرح استاد محمدرضا آل کاشف الغطاء، دارالمهاجر للطباعة والنشر والتوزیع. بی تا.

شیر، سید عبدالله. تفسیر القرآن الکریم (شیر)، دارالبلاغه للطباعة و النشر، بیروت، ۱۴۱۲ ق.

شیخ طوسی، محمد بن حسن (م ۴۶۰ ق). التبیان فی تفسیر القرآن، تحقیق احمد قصیرعاملی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.

صافی، محمود بن عبدالرحیم. الجداول فی اعراب القرآن، چاپ چهارم، دارالرشید مؤسسه الإیمان، بیروت، ۱۴۱۸ ق.

صفارزاده، طاهره. ترجمه قرآن، فارسی و انگلیسی، مؤسسه فرهنگی جهان رایانه کوثر، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰ ش.

صفی پور، عبدالرحیم بن عبدالکریم. منتهی الارب، کتابخانه تبریزی و سنایی، چاپ سنگی، تهران ۱۳۷۰ ق.

صفیعلیشاه، حسن بن محمد باقر. تفسیر صفی، انتشارات منوچهری، تهران، ۱۳۷۸ ش.

طالقانی، سید محمود. پرتوی از قرآن، شرکت سهامی انتشار، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۶۲ ش.

طباطبایی، سید محمدحسین. المیزان فی تفسیر القرآن، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، قم، ۱۴۱۷ ق.

طبرسی فضل بن حسن (م ۵۴۸ ق). تفسیر جوامع الجامع، انتشارات دانشگاه تهران و مدیریت حوزه علمیه قم، تهران، ۱۳۷۷ ش.

طبرسی، فضل بن حسن (م ۵۴۸ ق). مجمع البیان فی تفسیر القرآن، با مقدمه محمدجواد بلاغی، انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۲ ش.

طریحی، فخرالدین (قرن ۱۱). مجمع البحرین، تحقیق: سید احمد حسینی، کتابفروشی مرتضوی، چاپ سوم، تهران، ۱۳۷۵ ش.

فارسی، جلال‌الدین. ترجمه قرآن، انجام کتاب، تهران، ۱۳۶۹ ش.

فخرالدین رازی، ابو عبدالله محمد بن عمر (قرن ششم). مفاتیح الغیب، دار احیاء التراث العربی، چاپ سوم،

۱۴۲۰ ق.

فراهیدی، خلیل بن احمد (قرن دوم). *کتاب‌العین*، انتشارات هجرت، قم، ۱۴۱۰ ق.
فصلنامه پژوهش‌های قرآنی، پاییز و زمستان ۱۳۷۷. دفتر تبلیغات اسلامی.
فولادوند، محمدمهدی. *ترجمه قرآن*، هیئت علمی دارالقرآن الکریم (دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی)،
تهران، ۱۴۱۵ ق.

فیروزآبادی، محمد بن یعقوب. *قاموس المحيط*، دارالکتب العلمیه، بیروت، بی تا.
قرشی، سید علی اکبر. *تفسیر احسن الحدیث*، بنیاد بعثت، تهران، ۱۳۷۷ ش.
قرشی، سید علی اکبر. *قاموس قرآن*، دارالکتب الإسلامیة، چاپ ششم، تهران، ۱۳۷۱ ش.
قمی، علی بن ابراهیم (قرن سوم). *تفسیر قمی*، تحقیق سید طیب موسوی جزیری، دارالکتاب، چاپ چهارم،
قم، ۱۳۶۷ ش.

محلی، جلال‌الدین / سیوطی، جلال‌الدین. *تفسیر الجلالین*، مؤسسه النور للمطبوعات، بیروت، ۱۴۱۶ ق.
مجتبوی، سید جلال‌الدین. *ترجمه قرآن (مجتبوی)*، انتشارات حکمت، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۱ ش.
مستر هاکس، جیمز. *قاموس کتاب مقدس*، انتشارات اساطیر، تهران، ۱۳۷۷ ش.
مصباح‌زاده، عباس. *ترجمه قرآن*، سازمان انتشارات بدرقه جاویدان، تهران، ۱۳۸۰ ش.
مصطفوی، حسن. *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۶۰ ش.
معزی، محمد کاظم. *ترجمه قرآن*، انتشارات اسوه، قم، ۱۳۷۲ ش.
مکارم شیرازی، ناصر. *تفسیر نمونه*، دارالکتب الإسلامیة، تهران، ۱۳۷۴ ش.
موسوی گرمارودی، سیدعلی. *ترجمه قرآن*، انتشارات قدیانی، تهران، ۱۳۸۳ ش.
نحاس، ابوجعفر احمد بن محمد (قرن چهارم). *اعراب القرآن (نحاس)*، منشورات محمدعلی بیضون، دارالکتب
العلمیة، بیروت، ۱۴۲۱ ق.

نسفی، ابوحفص نجم‌الدین محمد (قرن ششم). *تفسیر نسفی*، دکتر عزیزالله جوینی، انتشارات سروش، چاپ
سوم، تهران، ۱۳۶۷ ش.

واحدی، علی بن احمد (قرن پنجم). *اسباب نزول القرآن*، تحقیق کمال بسیونی زغلول، دارالکتب العلمیة، چاپ
اول، بیروت، ۱۴۱۱ ق.

واقدی، محمد بن عمر (م ۲۰۷ ق). *مغازی، تاریخ جنگ‌های پیامبر (ص)*، ترجمه دکتر محمود مهدوی دامغانی،
مرکز نشر دانشگاهی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۶۹ ش.

واقدی، محمد بن عمر (م ۲۰۷ ق). *کتاب المغازی*، تحقیق مارسدن جونز، بیروت، مؤسسه الأعلمی، ط
الثالثة، ۱۹۸۹/۱۴۰۹.

یاقوت حموی. *شهاب‌الدین ابوعبدالله یاقوت بن عبدالله الحموی (م ۶۲۶ ق)*. *معجم البلدان*، ط الثانية، دار
صادر، بیروت ۱۹۹۵ م.

فهرس بأسماء السور

الصفحة	السورة	الرقم	الصفحة	السورة	الرقم
٤٠٤	الزوم	٣٠	١	الفاتحة	١
٤١١	لقمان	٣١	٢	البقرة	٢
٤١٥	السجدة	٣٢	٥٠	آل عمران	٣
٤١٨	الأحزاب	٣٣	٧٧	النساء	٤
٤٢٨	سبأ	٣٤	١٠٦	المائدة	٥
٤٣٤	فاطر	٣٥	١٢٨	الأنعام	٦
٤٤٠	يس	٣٦	١٥١	الأعراف	٧
٤٤٦	الصافات	٣٧	١٧٧	الأنفال	٨
٤٥٣	ص	٣٨	١٨٧	التوبة	٩
٤٥٨	الزمر	٣٩	٢٠٨	يونس	١٠
٤٦٧	غافر	٤٠	٢٢١	هود	١١
٤٧٧	فصلت	٤١	٢٣٥	يوسف	١٢
٤٨٣	الشورى	٤٢	٢٤٩	الزهد	١٣
٤٨٩	الزخرف	٤٣	٢٥٥	إبراهيم	١٤
٤٩٦	الدخان	٤٤	٢٦٢	الحجر	١٥
٤٩٩	الجاثية	٤٥	٢٦٧	التحل	١٦
٥٠٢	الأحقاف	٤٦	٢٨٢	الإسراء	١٧
٥٠٧	محمد	٤٧	٢٩٣	الكهف	١٨
٥١١	الفتح	٤٨	٣٠٥	مريم	١٩
٥١٥	الحجرات	٤٩	٣١٢	طه	٢٠
٥١٨	ق	٥٠	٣٢٢	الأنبياء	٢١
٥٢٠	الذاريات	٥١	٣٣٢	الحج	٢٢
٥٢٣	الطور	٥٢	٣٤٢	المؤمنون	٢٣
٥٢٦	النجم	٥٣	٣٥٠	التور	٢٤
٥٢٨	القمر	٥٤	٣٥٩	الفرقان	٢٥
٥٣١	الرحمن	٥٥	٣٦٧	الشعراء	٢٦
٥٣٤	الواقعة	٥٦	٣٧٧	الثل	٢٧
٥٣٧	الحديد	٥٧	٣٨٥	القصاص	٢٨
٥٤٢	المجادلة	٥٨	٣٩٦	العنكبوت	٢٩

فَهْرَسْتُ بِأَسْمَاءِ السُّورِ

الصفحة	السورة	الرقم
٥٩١	الْأَعْلَى	٨٧
٥٩٢	الْغَاشِيَةِ	٨٨
٥٩٣	الْفَجْرِ	٨٩
٥٩٤	الْبَلَدِ	٩٠
٥٩٥	الشَّمْسِ	٩١
٥٩٥	اللَّيْلِ	٩٢
٥٩٦	الضُّحَى	٩٣
٥٩٦	الشَّرْحِ	٩٤
٥٩٧	التِّينِ	٩٥
٥٩٧	العَلَقِ	٩٦
٥٩٨	الْقَدْرِ	٩٧
٥٩٨	البَيِّنَةِ	٩٨
٥٩٩	الرَّزْزَلَةِ	٩٩
٥٩٩	العَادِيَاتِ	١٠٠
٦٠٠	القَارِعَةِ	١٠١
٦٠٠	التَّكْوِيْنِ	١٠٢
٦٠١	العَصْرِ	١٠٣
٦٠١	الهَمَزَةِ	١٠٤
٦٠١	الفِيلِ	١٠٥
٦٠٢	قُرَيْشِ	١٠٦
٦٠٢	المَاعُونِ	١٠٧
٦٠٢	الْكَوْثَرِ	١٠٨
٦٠٣	الْكَافِرِينَ	١٠٩
٦٠٣	النَّصْرِ	١١٠
٦٠٣	المَسَدِ	١١١
٦٠٤	الإِخْلَاصِ	١١٢
٦٠٤	الْقَلْقِ	١١٣
٦٠٤	النَّاسِ	١١٤

الصفحة	السورة	الرقم
٥٤٥	الحَشْرِ	٥٩
٥٤٩	المُتَحِنَةِ	٦٠
٥٥١	الصِّفِّ	٦١
٥٥٣	الجُمُعَةِ	٦٢
٥٥٤	المُنَافِقِينَ	٦٣
٥٥٦	التَّغَابُنِ	٦٤
٥٥٨	الطَّلَاقِ	٦٥
٥٦٠	التَّحْرِيمِ	٦٦
٥٦٢	المُلْكِ	٦٧
٥٦٤	القَلَمِ	٦٨
٥٦٦	الحَاقَّةِ	٦٩
٥٦٨	المَعَارِجِ	٧٠
٥٧٠	نُوحِ	٧١
٥٧٢	الْحِنِّ	٧٢
٥٧٤	الْمُرْقَلِ	٧٣
٥٧٥	المُدَّثِرِ	٧٤
٥٧٧	الْقِيَامَةِ	٧٥
٥٧٨	الْإِنْسَانِ	٧٦
٥٨٠	المُرْسَلَاتِ	٧٧
٥٨٢	التَّبَا	٧٨
٥٨٣	التَّازِعَاتِ	٧٩
٥٨٥	عَبَسَ	٨٠
٥٨٦	التَّكْوِيْنِ	٨١
٥٨٧	الإِنْفِطَارِ	٨٢
٥٨٧	المُطَفِّفِينَ	٨٣
٥٨٩	الإِنشِقَاقِ	٨٤
٥٩٠	الْبُرُوجِ	٨٥
٥٩١	الطَّارِقِ	٨٦

بسم الله الرحمن الرحيم

شماره: ۴/۸۹۷-۱۵۰۱۳

تاریخ: ۹۷/۴/۲۶ انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون

این مصحف شریف، شامل «سی جزء کامل» که با مشخصات زیر، تصحیح، بررسی و در پرونده شماره ۱۲۷۹۱ ثبت گردید، چاپ آن با رعایت مقررات اعلام شده از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی توسط «انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد» بلامانع است:

خط: حروف چینی رایانه‌ای (براساس خط عثمان طه)

ترجمه: کمال‌الدین غراب

قطع: وزیری

تاریخ و نوبت چاپ: ۱۳۹۷- اول

تعداد: ۲/۰۰۰ جلد

محل چاپ: مشهد - چاپ قرآن

شماره مجوز: ۹۷۸۹۷۱۰۱۱۱۲۵۱۵۰۱۰۰۲۰

تجدید چاپ این مصحف، منوط به صدور مجوز جدید است.

مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران

